

Néhány szót az ellenőrzés módjáról!

Az egyik órán, amelyen éppen szabadgyakorlatokkal akartuk megoldani az előkészítést, eljutottunk a 3 négyütemű gyakorlat oktatásáig. A következő órán vagy órákon ebből tartunk már ellenőrzést, hogy meggyőződjünk arról, ki mennyire tanulta meg a házi feladatot.

Sorakoztatjuk az osztályt nyitott vonalban sakktráblaszerűen. A felelésre kiszólitott 2—3 tanulót az osztály elé állítjuk vonalban, és egymástól legalább kétszeres távolságra, hogy zavarmentesen mutathassák be a megtanult gyakorlatukat. A nevelőnek egyszerre kell látnia a felelőket és az osztályt. A gyakorlatokat valamennyi tanuló együtt végzi. Ezért a legjobb oldalra, a szárnyak valamelyikéhez állni természetesen, figyelmünket főleg a felelőkre irányítjuk. Megkönnyíti a megfigyelést, hogy a tanuló azonos szabadgyakorlatot végezzen, tehát azonnal feltűnik, ha valaki elhibázza azt. A bemutatás megkezdése előtt ismételtelen felhívjuk az összes tanuló figyelmét az ilyen ellenőrzés jelentőségére.

A felelés a szó legszorosabb értelmében az osztály előtt folyik. A felelőket ütemezéssel vezetjük, mégpedig a kiszólitott tanuló mozgásának megfelelően. Közben megfigyeljük a hibákat, hogy az osztályzatot kellően megindokolhassuk. Ebbe az osztályt is vonjuk be. Így a szabadgyakorlat elbírálása mindenkire kiterjeszthető a mindenki által megvalósítható követelmény teljesítése alapján.

Az ellenőrzés befejezése után, a gyakorlatok nehézségi fokától függően, iktassuk be az új gyakorlat megtanítását is, vagy adjunk még időt a régiek jobb begyakorlására. Addig folytatjuk ezt az eljárást, amíg a félésre tervezett szabadgyakorlat-sorozatunkat be nem fejeztük. Utána és közben is feltétlenül arra kell törekednünk, hogy a bemutatás mindenkire kiterjedjen, ha kell, többször is, hiszen a szorgalom megállapítása a fő cél. A 6—8. osztályokban csak annyiban változik a munkánk, hogy a gyakorlatok ütemszáma nyolcig nő, és természetesen az azokat alkotó gyakorlattelemekek nehézségi foka is emelkedik.

Összefoglalva:

1. Nem munkanehezítésről, csupán annak rendszeresebb, célszerűbb megvalósításáról van szó.
2. A testnevelés osztályozási problémájának megoldásához kerülünk közelebb, ha az osztályzat a szabadgyakorlatok területére is kiterjesztjük.
3. Emeljük a szabadgyakorlatok jelentőségét és olyan tanulókat is megnyerhetünk a testnevelés számára, akik egyébként a felmentést választanák és akik így a teljes tétlenség miatt testileg elpuhulnának. Ez a körülmény károsan befolyásolhatná szellemi funkcióikat is.

Glózik Pál

Szemle

NEVELÉSÜGYÜNK HÚSZ ÉVE

1945—19664.

Tanulmányok a magyar népi demokrácia neveléstörténetéből

A tanulmánykötet hazánk felszabadulásának huszadik évfordulójára jelent meg s mint a címe is mutatja, a magyar közoktatásügy 1945 utáni fejlődésének egyes területeibe kíván betekintést adni. A kötet nem tartalmazza s nyilván nem is tartalmazhatja a közoktatásügy teljes képét, de bemutatja a legfontosabb területek fejlődését. A kötet nagy értéke és jelentősége abban van, hogy a szerzők a felszabadulás évéig — sőt egyes tanulmányok szerzői azt megelőzőig — visszanyúlva vizsgálják azoknak a pedagógiai problémáknak kibontakozását, melyek napjainkban is fontosak számunkra. A szerzők érdeme kettős. Egyrészt az, hogy elsőnek nyúlunk ezeknek a kérdéseknek vizsgálatához, másrészt, — az

elsőbből természetesen következve — egy-egy nagy, bonyolult témával kellett megbirkóznunk s megrajzolniuk az adott téma átfogó történeti alakulását anélkül, hogy kisebb résztanulmányokra támaszkodhattak volna. Kétségtelen nehezebb feladatot jelent egy-egy fejlődési vonal helyes ideológiai, szakmai értékelése, mint részletkérdések teljes alaposágú feltárása. Ezt a nehezebb feladatot végezték el a tanulmányok szerzői s ezzel hozzájárultak ahhoz is, hogy könnyebbé vált az egyes témákon belüli részletek további elmélyítése, valamint kiszélesítése.

A könyv — mint már említettük — a felszabadulás 20. évfordulójára jelent meg. A tanulmányok azonban — Nagy Sándor: „A didaktika fejlődése” című tanulmánya kivételével — már korábban is megjelentek a Pedagógiai Tudományos Intézet két kötetes kiadványában 1961-ben. Ezek a kiadványok azonban nem váltak széleskörűen ismertekké s így most ez a jelenlegi kiadású könyv tudja

betölteni tulajdonképpeni feladatát. Ismét a szerzők tudományos igényét kell kiemelni azzal, hogy megemlítjük: az 1961-ben megjelent tanulmányokat a szerzőknek mintegy fele alaposan átdolgozta, újabb adatokkal kiegészítette és megállapításukat precízebben fogalmazta meg. Mindegyik szerző kiegészítette azonban tanulmányát az 1961-től 1964-ig terjedő időszak vizsgálatával.

A kötet tanulmányai a magyar közoktatásügy széles területét fogják át. A bevezető tanulmány *Simon Gyula*: „A köznevelésügy fejlődésének néhány sajátossága” című átfogó jellegű munkája, melyben a szerző behatóan foglalkozik az 1945 utáni iskolai reformtervekkel, az ország demokratikus átalakítása során felvetődő s a politikai élet alakulásával változó pedagógiai problémákkal, az egyes iskolatípusok és a neveléstudomány irányítására létrehozott intézmények fejlődésével. Ilyen átfogó jellegű tanulmánynak tekinthetjük *Juhász Ferenc*: „Pedagógiai törekvések a népi kollégiumi mozgalomban” c. munkáját. A szerző a mozgalom gyökereit, s főként ennek a nálunk kialakult új pedagógiai irányzatnak pozitívumait, valamint pedagógiai gyöngéit, hiányosságait elemzi, rámutatva a mozgalom értékeire.

Ha a különböző problémákkal foglalkozó tanulmányokat csoportosítani akarjuk, akkor három témakörbe oszthatjuk az egyes tanulmányokat: 1. a nevelélmélettel; 2. az oktatásmélettel és 3. a pedagógus képzéssel foglalkozó témakörbe.

A nevelélmélettel foglalkozó tanulmányok közé tartozik: *Szarka József*: „A nevelés elméletének fejlődése”, melyben a szerző főleg az 1956 utáni helyzetet elemzi és behatóan tárgyalja a nevelési terv előkészítésének, bevezetésének munkálatait. Kitér a nevelés különböző területeinek elmentésére s a megjelent legfontosabb nevelélméleti művek értékelésére. *Szirmai Györgyné*: „A magyar úttörő szervezet” című tanulmányában az úttörő mozgalom első lépéseitől kezdve kíséri figyelemmel a mozgalom kibontakozását, annak szervezeti kereteit és tartalmi, módszertani kérdéseit. *Dobos László*: „Nevelőmunka középiskolák ifjúsági szervezeteinkben” az 1945 óta középiskolákban működő szervezeti formákat: MADISZ, cserkészlet, DISZ és KISZ fejlődését vizsgálja és összehasonlítja ezek politikai célkitűzéseinek változásait s a bennük folyó nevelőmunka eredményeit és hiányosságait. *Komlósi Sándor*: „Az iskola és család kapcsolata” c. tanulmányában azt vizsgálja, hogy milyen formában jutott és jut ki-fejezésre a család és iskola kapcsolata, milyen formákban vonják be a szülőket az iskola nevelőmunkájába. Mindezeket a kérdéseket társadalmi fejlődésünk egyes szakaszain belül vizsgálja s így tudja bemutatni a különböző

szervezeti keretek tevékenységének és eredményességének társadalmi előfeltételeit.

Oktatásméleti kérdéssel tulajdonképpen két tanulmány foglalkozik, jóllehet a többi tanulmány is érint didaktikai kérdéseket is. Az egyik oktatásmélet fejlődésével foglalkozó tanulmány *Nagy Sándor*: „A didaktika fejlődése” című tanulmánya. A didaktika területén tett előrehaladást szervezen beilleszti a neveléstudomány egészének fejlődésébe s különösen alaposan tárgyalja a tantervek reformjainak történeti háttérét. Fontos szerepet szán tanulmányában a tanítási óra, az oktatási folyamat elméleti s gyakorlati kérdéseinek hazai eredményeire, szoros összefüggésben a szovjet pedagógia ilyen irányú fejlődési tendenciáira. Tanulmánya befejező részén alaposan elemzi a didaktika tudományának jelenlegi perspektíváit. Rámutat az oktató munkában jelentkező újabb törekvésekre, mint pl. a programozott oktatás, a korszerű audiovizuális eszközök kérdésében tett első hazai lépésekre. *Bori István—Tihanyi Ferenc*: „A hazai politechnikai oktatás” című tanulmányban a politechnikai oktatás első hazai elméleti ismertetésétől napjainkig kísérik figyelemmel ennek a fontos kérdésnek alakulását s levonják az eddig megtett út tapasztalatai alapján a munka megjavítását szolgáló következtetéseket.

A pedagógus képzéssel és továbbképzéssel négy tanulmány foglalkozik. Mind a négy a maga témájával kapcsolatban végzi el elemző munkáját az adott képzési intézetben folyó oktató-nevelő munka tartalmi, módszertani és szervezeti alakulásával összefüggésben. Különösen az intézetek elé kitűzött nevelési-oktatási célokat, valamint a képzés alapjául szolgáló tanterveket elemzik nagyon részletesen. *Ladányi Andor* tanulmányában mélyrehatóan vizsgálja az egyetemek általános fejlődését is. Az idetartozó tanulmányok a következők: *Hermann Alice*: „Az óvoda és az óvónők képzése”; *Bízó Gyula*: „Az általános iskolai nevelők képzése”; *Ladányi Andor*: „A középiskolai tanárképzés”; *Bakonyi Pál*: „A pedagógusok átképzése és továbbképzése”. Külön szeretném felhívni a figyelmet *Bízó Gyula* tanulmányára, mivel a szerző az általános iskolai tanárképzés eddig megtett útját mutatja be a felszabadulás első éveiben kidolgozott reformtervtől kezdve az 1964-ben bevezetett tantervig.

Mindegyik tanulmány önmagában is külön alaposabb ismertetést és értékelést érdemelne. A fentiekben csupán egy-két lényeges tartalmi útmutatásra lehetett szorítkozni. Befejezésül a tanulmánykötet egészére kell még értékelő megjegyzést tennünk. Az egyes tanulmányokat átolvasva legelőször is azok önálló jellege tűnik ki. Mindegyik tanulmány egy-egy kérdést vizsgálva külön-külön is elvégzi az egyes korszakok politikai, gazdasági fejlődési

értékelését. Ez természetes is, hiszen mind-egyik problémának közös társadalmi fejlettségi alapja volt s csak ezek ismeretében érthetjük meg az egyes pedagógiai problémák alakulását is. Nem ártott volna azonban az így keletkezett gyakori átfedéseket kikerülni a tanulmányok fokozottabb összehangolásával. Ez hozzájárult volna ahhoz is, hogy az egyes témák között is szorosabb kapcsolat alakult volna ki, annál is inkább, mivel a tárgyalt időszakokban is kölcsönös összefüggésben jelentkeztek a most külön-külön tárgyalt pedagógiai problémák. (Tankönyvkiadó, Budapest, 1965. 601. l.)

Bereczki Sándor
főiskolai adjunktus

Csapody Vera—Priszter Szaniszló:

MAGYAR NÖVÉNYNEVEK SZÓTÁRA

A szakemberek és a biológus tanárok régi kívánságát és igényét elégíti ki a magyar növénynevek szótárának megjelenése. Hasonló növényiszótár közel negyedszázada jelent meg. A szótár megjelentetését elsősorban a magyar növénynevek bonyolult nevezéktani és helyesírási nehézségei, problémái indokolják. A növényiszótár összeállítása hozzáértő, gondos és alapos munka eredménye.

A használathoz szükséges útmutató után a szótár lényegében 2 fő részre tagolódik: a magyar—latin és a latin—magyar növényiszótárra. A függelékben a családnevek és a magasabb kategóriák nevei, valamint a gyógyszerészeti nevek (drognevek) szerepelnek. A legterjedelmesebb rész a magyar—latin növényiszótár, amely kb. 9000 szópárt tartalmaz. A szótár a hivatalos (érvényben levő) növénynevek mellett a népi növényneveket is ismerteti. A tudományos nevek után a magyar társnevek felsorolása nyelvészeti szempontból is értéket jelent. A tájnevek közlése az oktatás szempontjából is igen hasznos, mert segítséget nyújt a biológus tanároknak ahhoz, hogy az egyes növények megnevezésénél helyesen tudjanak koncentrálni a helyi népi elnevezésekhez. Az egyes növények tájneveinek száma megmutatja azt is, hogy melyek a legismertebb gyomok, legkedveltebb mezőgazdasági, gyógy- és dísznövények hazánkban. Kiterjed a szótár a hazai vadon élő és kultúrnövényekre, a virágtalan és virágos növényekre, sőt a közeli országok jellegzetesebb fajaira is. Pedagógiai szempontból csak azt lehet kifogásolni, hogy a szótár összeállításánál nem vették figyelembe az általános és középiskolában tanítandó fajokat és fajtákat. A biológus tanárokat elsősorban a tanítandó növények neveinek helyesírása érdekli. A növényiszótár nem tartalmazza a fajtaneveket, még a közismert gyümölcsökre és konyhakerti növényekre vonatkozóan sem. A

genusznevek mellett a fajnevek közül a főneves összetételűeket sorolja fel. Nem szerepelnek benne — a jellegzetesebb szókapcsolatú növényneveken kívül — a mellékneves fajnevek. Az iskolai oktatásban viszont több mellékneves faj- és fajtanev szerepel.

Az a tény, hogy a tankönyvekben, kézikönyvekben, szótárakban és általában az irodalomban a növénynevek írásában eltéréseket, következetlenséget tapasztalunk, bizonytalanságot okoz a növénynevek helyesírásánál. Különösen az egybe- és különírás terén mutatkozik a legnagyobb következetlenség és zavar.

Hasonló okok készítették a Magyar Tudományos Akadémiát a magyar állatnevek helyesírási problémáinak megoldása érdekében helyesírási szabályzat elkészítésére és kiadására. Sajnos az érvényes növénynevek írásmódjára vonatkozóan még nincs ilyen kidolgozott szabályzat. A növényiszótár szerzői az állatnevek helyesírási szabályzatában lefektetett elveket használták fel az egyes problematikus növénynevek írásának tisztázásánál, — a jelenlegi botanikai és nyelvészeti névírési szabályok figyelembevétele mellett. Feltétlenül figyelmet érdemel a növényiszótár felhívása és állásfoglalása az elvtelen és elharapódzott egybeírások ellen. A szótár elvileg is tisztázza a melléknévi és főnévi igenévi faji jelzős növénynevek írását. Így tisztázza azt, hogy a faji jelzőt általában nem írjuk egybe a nemzetségnévvvel, viszont a gyűjtőnevekkel mindig egybeírjuk a faji jelzőt. Ilyen gyűjtőnevek például: gomba, moha, fenyő stb. Ezek a gyűjtőnevek ugyanis nem nemzetségnevek. Ily módon egybeírandó: csiperkegomba, ezüstmoha, erdeifenyő, feketefenyő, vöröshagyma stb. A nemzetségnév esetén, ha botanikai névhasználati okok nem játszanak közre, különírandó a faji név a nemzetségnévtől. Pl.: gyilkos galóca, vörös here stb. Szemléletesen mutat rá a fenti probléma tisztázásának jelentőségére az a tény, hogy az új tankönyvekben is a faji jelző a nemzetségnévvvel a „vöröshere” esetében egybeírva szerepel. (Sajnálatos, hogy a növénynevek írásában még az új szakönyvekben is előfordul következetlenség. A „Kis növényhatározó”-ban, — amely kézikönyv szintén ebben az évben jelent meg és az egyik szerző azonos a növényiszótár egyik írójával —, a „vöröshere” nevet egybeírva találjuk.)

Bár a szerzők a növénynevek helyesírása tekintetében a szótárt nem tartják véglegesnek és hibátlanoknak, a nevezéktani és helyesírási kérdésekben a növényiszótár mégis igen komoly előrehaladást és útmutatást jelent.

Komoly értéke és új vonása a növényiszótárnak továbbá az is, hogy jelzi a növénynevek tágabb (>) és szűkebb (<) értelmét. A tájnevek felsorolása a szótárt érdekesebbé, színesebbé, gyakorlatibbá teszi. Ennek igazolására csak egy példát emelik ki. A burgonya

tájneveinek felsorolása: „bandúrka, bolyóka, csicsóka, földialma, grulya, gurulya, india, kartifli, kolompér, krumpér, krumpli, kukulyó, kutyatök, péra, piskó, pityere, pityóka, svábtök, tojórépa”. Azt hiszem, nyilvánvaló az idézett példa alapján is, hogy mennyire sokat ad a szótár a tájnevek ismertetésével. Hasonlóan tanulságos és élvezetes az egyes növénynevek írásmódjának elemzése is, amely elemzőmunka szintén a szerzők szakértelmét, hozzáértését és igen gondos utánjárást tükrözi. Ennek igazolására is csak egy példát hozok fel, amely az iskolai oktatás szempontjából sem lényegtelen. Ilyen probléma a „kalaráb” írása. (A tankönyvekben „karalábé” írásmód szerepel.) A növényyszótárban a kalaráb írására vonatkozóan a következőket találjuk: „A beszélt nyelvben inkább a „karaláb, karalábé” formában fordul elő ez a fűszéléknövény, és így említi az Értelmező Szótár, valamint a HTSz is. Minthogy azonban a növény neve a német „Kohlrübe”-ből származik, tulajdonképpen mégis a „kalaráb” forma tekintendő eredetinek, és a „karaláb” csak etimológiai változat.

A növényiszótár megjelenését minden szempontból örömmel kell üdvözlönnünk. Az ismertetéssel arra kívántam a figyelmet felhívni, hogy mennyire komoly segítséget jelent az igen értékes kézikönyv a biológus tanároknak, botanikusoknak, sőt a nyelvészeknek is.

(Mezőgazdasági Kiadó, 1966, 301 lap.)

Jósa Zoltán

Simon Tibor—Csapody Vera:

KIS NÖVÉNYHATÁROZÓ

A „Kis növényhatározó” elsősorban a középiskolai biológiai oktatás segédkönyve. Az új gimnáziumi Tanterv és Utasítás ugyanis az oktatás egyik fontos feladatául határozza meg a törzsfejlődés és a gyakorlati élet szempontjából jelentős növényfajok tanulmányozását. Tantervi követelmény továbbá, hogy a tanulók szerezzenek jártasságot a növényhatározásban. A cél érdekében a virágos növények fontosabb 6 családja körében írja elő a tanterv a határozási gyakorlatok végzését. A határozási tevékenység és a jártasságfejlesztés követelménye tette szükségessé e segédkönyv elkészítését. Valóban: a segédkönyv a határozási tevékenység segédeszköze. Fő értéke, hogy didaktikailag szerkesztett és készített határozó, melynek kulcsa alkalmas a határozásban való jártasság kifejlesztéséhez. A határozókulcs a tanulók által már ismert és könnyen felismerhető alakítani bélyegekre épül.

A didaktikai határozó először ismerteti a határozás elveit és menetét. Ezután a törzsek meghatározásához nyújtja az általános kulcsot. Majd a családok és a nemzetségek meghatá-

rozásához és végül a családokon belül a fajok meghatározásához adja a kulcsokat. A határozókulcsok igen könnyen használhatók. A határozás ily módon könnyen és gyorsan végezhető a kis növényhatározó alapján. Nagyon megkönnyíti a határozást a számos vonalas rajz és a 308 igen szép színes kép. A képek dr. Csapody Vera művészi munkái.

Noha a „Kis növényhatározó” didaktikai célját tekintve a gimnáziumi biológiai oktatás segédkönyve, mégis feltétlenül ajánljuk az általános iskolai biológus tanároknak is. Feltétlenül megkönnyíti munkájukat a fajmeghatározásoknál. A gyors határozás lehetősége pedig a tanulmányutakon segíti elő az ismeretnyújtó munkát. A segédkönyv nemcsak a szaktanároknak jelent segítséget. Igen alkalmas a botanika iránt érdeklődő általános iskolai tanulók érdeklődéseinek kielégítésére is. A szép és mindenki számára könnyen érthető növényhatározót fel lehet használni a szakköri foglalkozásokon is.

A didaktikai határozó a maga nemében az első kísérlet hazánkban. Már az eddigi tapasztalatok alapján is megállapítható, hogy a könyv szerkesztése, az anyag kiválogatása, a határozókulcs megalkotása, a kivitelezés mind szakmailag, mind pedagógiailag, mind technikaiilag kitűnően szolgálja a kitűzött célokat. Az egyik legsikerültebb és leghasznosabb tanári és tanulói segédkönyv. Nem hiányozhat tehát az általános iskolai biológus tanárok könyvtárából sem.

(Tankönyvkiadó, 1966, 180 lap.)

Jósa Zoltán

NAGY ÍROINK!

(Tankönyvkiadó, Budapest, 1966. 303 oldal.)

A könyv a Nagy Magyar Költők című sorozat teljesen átdolgozott és bővített kiadása.

Nagy Íróink első kötete a népköltészet, a kuruc költészet ismertetését, Fazekas Mihály, Csokonai Vitéz Mihály, Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Arany János és Jókai Mór pályafutásának bemutatását tartalmazza.

A segédkönyv az általános iskolai irodalomtanítás segítségét szolgálja. Éppen ezért a szerzők az általános iskolai tanterv követelményeit szem előtt tartották és az irodalmi élet, a költők életszerű bemutatására törekedtek. A segédkönyv több olyan részletet, adatot is tartalmaz, amely csak a tanárnak szól, s csak közvetve használható fel iskolai munkájában.

Értéke a könyvnek, hogy az 5—8. osztályos szemelvények elemzésével részletesebben foglalkozik. Az elemzések a tartalom és forma egységében folynak, de teljességre nem törekednek. Nem adnak sablont. Minden szerző saját elgondolásának megfelelően mutatja be

a mondanivaló és a formai elemek összefüggését. Így nem kötik meg a tanár kezét és önálló gondolkodásra serkentenek.

Több helyen szómagyarázattal, tárgyi ismeretek nyújtásával, versformák ismertetésével és irodalomelméleti tájékoztatással segíti a tanár munkáját.

A tanár tantervi tájékozottsága kiküszöböli annak veszélyét, hogy a könyvben található többletismeretet követelje a tanulóktól.

Értékes segítséget nyújt a könyv a népköltési szemelvények elemzésében, továbbá a nép és a műköltészet viszonyának tisztázásában. E részletes kifejtés segíti a népköltészet nevelő hatásának érvényesülését.

Az egyes fejezetekben sok-sok idézet szerepel. Ezek az életrajzok színes előadását, a költők, írók megismerését könnyítik meg. Sok olyan életrajzi részletet is tartalmaz, amelyet a tanár magyarázatában közvetlenül felhasználhat, esetleg felolvashat.

Az egyes fejezetek végén az e tárgyban írt kiadások szerepelnek, címmel, íróval, a kiadás évével. Felsorolja továbbá a tárggyal foglalkozó irodalmat is.

Emelte volna a kiadvány értékét, ha az egyes költőknél, íróknál egész oldalas, esetleg színes arcképet adott volna.

A jól összeállított könyv hasznosan szolgálja az általános iskolai irodalomtanítás ügyét. Irodalom összeállítása önképzésre biztat, és ahhoz ezzel jó segítséget nyújt.

Az értékes munka a Művelődésügyi Minisztérium Közoktatási Főosztálya és az Országos Pedagógiai Intézet irányításával készült. Lengyel Dénes szerkesztette, az egyes fejezeteket Balogh László, Beke Albert, Lengyel Dénes, Makay Gusztáv, Megyer Szabolcs írta. A munkát Keil Mihály, Németh G. Béla és Huffa Zoltánné ellenőrizte.

Nagy Imréné

TANULMÁNYOK

A NEVELÉSTUDOMÁNY KÖRÉBŐL 1965

(A Magyar Tudományos Akadémia
Pedagógiai Bizottságának gyűjteménye.)

A sorozat nyolcadik tagjaként ismét várokozással vettük kézbe a tanulmánykötetet. A közölt 11 tanulmány között — azok változatos témája miatt — szinte mindenki talál a maga számára érdekeset. Ezért a kötet tartalmát a változatoság jellemzi. Az egyes tanulmányok átlagos terjedelme 40 oldal. A mondanivaló kifejtésére tehát bőven akadt lehetőség. Az egyes tanulmányok főbb gondolatait a következőkben emeljük ki:

Szarka József: A nevelés növekvő szerepe a szocializmus építésében. — A társadalom szocialista átalakulása feltételezi a mind határozottabban kirajzolódó szocialista embertípust,

mert aligha képzelhető el szocialista társadalom szocialista erkölcs és világnézet, szocialista magatartás nélkül. A szocializmus továbbfejlesztése fokozódó igényeket támaszt az egyénnel szemben is. Nem lehet tehát arra várni, amíg a nevelés valamennyi feltétele optimálisan rendelkezésre áll, hanem tudomásul kell vennünk mindig a reális helyzetet, mint kiinduló pontot. Innen tesszük meg a további lépést a fokozódó igények irányába. A szocialista pedagógia reális alapokon áll, azonban a jövő építése érdekében egyre nagyobb szerepet vállal. E téren nem bízhatja magát a véletlenre, hanem szigorú tervszerűsége kell törekednie. A nevelés tervezését azonban több akadály nehezíti. Az egyik a neveléstudomány felkészületlensége, a másik pedig a nevelők nagy megterhelése. Ennek ellenére a nevelés tervezésének kérdésével foglalkozni kell, noha a végleges megoldásig még számos feladatot kell vállalnunk.

A szerző felveti a *komplex tantárgyak* kialakításának tervét, amelynek megvalósulása talán fokozná az ismeretek összefüggéseinek felismerését és csökkentené az elszigeteltségük miatt széthulló, retardálódó ismeretek mennyiségét.

Kiss Árpád: Tervszerűség és tudományos tervezés a nevelésben. — A tanulmány befejező gondolatai között egy rendkívül lényegesre akadunk: a pedagógusnak döntenie kell, hogy a tudományos módszerek birtokában, a tények figyelembevételével valósítja-e meg minden tanuló optimális fejlődésének elérését, vagy megmarad az empiria és a hagyományok mellett.

A pedagógiának a nevelési feladatok tervezésénél tekintettel kell lennie a gazdasági és technikai fejlődés lehetőségeire és követelményeire. A tervezés tudományos színvonalát első helyen a *köznevelés* vonatkozásában kell megvalósítani, mégpedig a nevelés minden szintjén én minden ágában.

A tervezés a tervszerűség magasabb igényű alkalmazását jelenti. Fő jellemzője az *előrelátás*, amely nélkülözhetetlen feltétele a *tervezőkészítésnek*, a *megvalósításnak* és az eredmények folyamatos *ellenőrzésének*.

A szerző sokrétűen elemzi az említett mozzanatokat.

Kiss Gyula: Az iskolavezetés pedagógiája. — A fejtegetés tárgya korszerű és izgalmas. Hiszen ezzel a kérdéssel nem lehet eleget foglalkozni. A szerző nem törekszik teljességre, hanem csupán néhány jelentős összefüggést kíván hangsúlyozni.

Az I. részben az iskolavezetés korszerűsítése útján megtett lépéseinket vizsgálja. A pedagógiai vezetés jelenlegi színvonalát az új követelményekhez viszonyítva nem tartja kielégítőnek. Mind az elmélet, mind a gyakorlat korszerűsítésre szorul.

Gondosan elemzi az iskolavezetés pedagógiájának fogalmát. Alapvetőnek tekinti annak megállapítását, hogy az iskolavezetés sajátos pedagógiai tevékenység, amelynek azt kell nyújtania, amit más pedagógiai tevékenység nem biztosíthat. Az iskolavezetés pedagógiájának foglalkozni kell a következő problémákkal: az iskolavezetés mint feladat, mint személyek tevékenysége, mint közösségi tevékenység.

A fejtegetések a kérdések hosszú sorát vetik fel, amelyek közül csupán a vezetéshez szükséges pedagógiai képességek problémáját említjük. Vajon nem lenne-e helyes az iskolaigazgatók kiválasztásánál a kinevezés egyik szempontjaként megvizsgálni; hogy a kinevezendő mennyiben rendelkezik a vezetéshez szükséges képességekkel.

Szokolszky István: „Hagyományos” és „korszerű” óravezetés. — Alcímként szerepel: Egy órajegyzőkönyv tanulmányai. A tanulmány azonban lényegesen túlnő e határon.

A terminológia tisztázása kizárja a tévedéseket. A hagyományos kifejezés esetleg félreértésre ad alkalmat. Helyes lenne a *tanítás-tanulás intenzitásának, gazdaságosságának, fokozásáról... optimalizálásról* beszélni.

A fejtegetés alapját egy tanítási óra (Hogyan terjed a fény?) jegyzőkönyve képezi. Majd ismerteti a vizsgáldás módszertani kérdései. A vizsgálatot 33 iskolában végezték. A szerző fejtegetései azonban a rendelkezésre álló 231 órajegyzőkönyv helyett elsősorban egyetlen óra elemzésére támaszkodnak.

A sokrétű vizsgáldás feltárja a hagyományos óravezetés számos hiányosságát. Az órán folyó „közös” munka gyakran nagyon is párbeszédre, verbális megoldásokra szorítkozik. Az osztály intellektuális tevékenysége csekély. A tanár csak tanít, de nem tanítja meg az anyagot. Ennek megállapítására ritkán kerül sor, mert hiányzik a minden tanulóra kiterjesztett ellenőrzés.

Veress Judit: A metodikai szemlélet megújulása a történelemtanításban. —

Az elemi fokú népoktatás tartalma és módszere nem elégíti ki a társadalom kulturális igényeit. A módszerek fejlődésének helyes útját akkor találtuk meg, ha létre tudjuk hozni az oktatás tartalmának közvetítésére alkalmas módot. Érthető ez abból a tényből is, hogy a gyermek megváltozott anyagi ellátottságával együtt jár a művelődéshez való viszonyuk megváltozása is. A történelemtanításnak társadalmi értéke jelentős. Ebből következik, hogy a történelemtanításnak szorosabb kapcsolat kell teremtenie a tananyagnak a tanulók által közvetlenül át nem élt adatai és a ma eseményei, tényei között. Fel kell oldani a metodikai szemlélet zártságát a szociológiai szemlélet nyíltságának segítségével.

Bereczki Sándor: A tanárképző (pedagógiai) főiskolák lélektani és pedagógiai tárgyainak tantervtörténeti fejlődése 1947-től 1964-ig. —

A közel két évtizedet átfogó tanulmány határozott kritikai szemlélettel gyűjti össze és elemzi a rendelkezésre álló dokumentumokat. A szerző maga is hivatkozik azokra a nehézségekre, amelyek a téma szempontjából szükséges iratanyag felkutatásával jártak. Súlyosbította a vizsgáldás körülményeit az a tény, hogy a tanárképző főiskolák a kérdéses időben fejlődésük különböző szakaszában voltak, így az egységes jellemzésük a szerző által kitűzött mélységben különleges feladatot jelentett. A lélektani és pedagógiai tárgyak szerepét, tartalmát a tárgyalat időszakban nagyon bizonytalanul látták az illetékesek. Így e tárgyak csoportosítása, óraterve, tartalma, a képzésben elfoglalt helyzete a viták pillanatnyi alakulásától függött.

A szerző nagy körültekintéssel elemzi a pedagógiai tárgyak oktatásának egyéb vonatkozásait. Így az egységes jegyzetek kiadását megelőző próbálkozásokat. Ez a kérdés annál jelentősebb, mert a hallgatók felkészülését segítő szakirodalom sem állt rendelkezésre.

A tanulmány külön értékének számít, hogy a szerző az összehasonlítás módszerét következetesen alkalmazza és nagyon finom eltérésekre, a fejlődést jól szemléltető apró változásokra is utal. A tanulmány szerencsés időszakban készült, amikor még viszonylag teljes dokumentációs anyag állt rendelkezésre és a tárgyalat szakasz már objektív szemlélettel értékelhető.

Földes Éva: A magyar neveléstörténeti kutatás húsz esztendeje. — A szerző önmagához intézi a kérdést: jogos-e a hazai neveléstörténet kutatás *húsz* esztendejéről beszélni? A feleletet az egész tanulmány mondanivalója adja. A nevelőképző intézmények oktatási céljait szolgáló jegyzetektől és tankönyvektől kezdve a tanulmányok gazdag, sorát dolgozza fel a közlemény. A 67 lányszámra a nevelés története iránt érdeklődők számára a források bőséges felsorolását tartalmazza.

A tanulmány a fejlődés leglényegesebb mozzanatait elemezve, felhívja a figyelmet arra a veszélyre, amelyet a történeti szemléletmód nem kielégítő érvényesítése okozhat. A neveléstörténet az a sajátos társadalomtudomány, amely a jelen talaján állva a messzi múltba vissza és a távoli jövőbe előre tekint — írja a szerző.

Bayer István: Eredmények és feladatok a fizikatanításban. —

A fizikatanítás fejlődése az utolsó húsz évben sok érdekes vonást mutatott. A tantárgy oktatásának helyes értékeléséért folytatott küzdelem a problémák seregét hozta felszínre, sürgetve azok megoldását. Mindezek különböző módon jelentkeztek az általános iskola új koncepciójában és a gimnáziumok területén.

Ezért a tanulmányban a tantervi változások, a módszertani fejlődés, a személyi feltételek és a továbbképzés, az oktatás feladatainak egyes vonatkozásait ennek a ténynek megfelelően általános iskolai és gimnáziumi csoportosításban találjuk. A tantervi kérdések és az élet igényei éppen olyan élesen jelentkeznek, mint az oktatás tartalmi követelményeinek problémája és az oktatás módszere, eszközei egymással szembeállítva. A megnövekedett társadalmi igények megváltozott követelményeket is jelentenek. Ezekhez alkalmazzuk a fejlettebb módszereket és technikai eszközöket.

Füle Sándor: Az iskolai napközi otthoni nevelőmunka fejlődése és perspektívái. —

A második világháború az iskolák jórészevel együtt a napközi otthonokat is romba döntötte. Az első feladatot a romok eltakarítása jelentette. A háború dúlását követően a kifosztott ország, főleg a főváros gyermekei számára különös jelentőséggel bírta a napközi otthon. A szocializmus építésének kezdeti szakaszától az volt a törekvés, hogy a napközi otthonok minél jobbak legyenek és szerepüket eredményesen töltsék be. A tanulmány ennek a törekvésnek reális megtestesülését, a mennyiségi fejlődést és indokait különösen pedig a minőségi tényezők örvendetes változását mutatja be. A napközi otthoni nevelőmunka tartalma az irányítás tervszerűségének fokozódásával és a feladatok jobb megértésével egyre gazdagodott. A perspektívát a társadalmi fejlődés iránya és ritmusa jelöli meg. A szerző egésznapos iskolák fejlődésének irányában látja a haladás útját.

Sz. Várnagy Marianne—Csoma Gyula—Gellért László—Gere Rezső: Az iskolarendszerű felnőttnevelés helyzete és perspektívái. — A tanulmány a felnőttnevelés előtt álló feladatokat két csoportba sorolja; a megoldandó közelebbi feladatok és a tudományos kutatás első lépéseinek problémáira.

Mindenki előtt világos, hogy a felnőtt ismeretszerzésének motivumai és módszerei mások, mint az iskolás gyermeké. A felnőtt és az oktató pedagógiai szituációja lényegesen különbözik az iskola pedagógiai szituációjától. A legfontosabb a helyes szituáció kialakítása szempontjából, hogy a felnőttekben jelentkeznek az állandó önképzés igénye. Ezért segíteni kell őket a célravezető, a személyiséghez alkalmazkodó ismeretszerzési módszerek kialakításában. Szeressék meg a tanulást, a könyvet és az ismeretszerzés egyéb lehetőségeit és keressék tudatosan ismereteik bővítésének legjobb alkalmait.

Simon Gyula: Köznevelési dokumentumok a felszabadulás évéből. — „Az itt közölt dokumentumok a felszabadulás évéből valók...” A szerző azokat az eredeti okmányokat válogatta össze, amelyek a háború szörnyűségeiből éppen felocsúdó ország új közműve-

lődési politikai küzdelmeire a legjellemzőbbek. A főigazgatóságok, tanfelügyelők, helyi és országos szervek javaslatai, pártközi határozatok, az Országos Köznevelési Tanács stb. tervezetei mind arra utalnak, hogy a közművelésügy fontos központi kérdéssé vált, a problémák megítélésében azonban még távolról sem alakult ki a korszerű szemlélet. Valamennyi dokumentum érdekes és nagyon tanulságos.

Dr. Zentai Károly

TANÍTÓI KÉZIKÖNYVEK. KÉZIKÖNYV AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁK 3. OSZTÁLYÁNAK TANÍTÓI SZÁMÁRA

Amikor végigfutjuk a kötet szerkesztőinek, szerzőinek, bírálóinak névsorát, ott találjuk mindazokat, akik az alsó tagozat oktató-nevelő munkájában elméletben és gyakorlatban már sokat és színvonalasat alkottak. Ez a színvonalas gárda nyomja rá bélyegét a munkára és nem csupán segítséget nyújt, hanem alkalmat ad az önálló ötletek megszületésére, a nevelői egyéniség széleskörű kibontakoztatására is. Nem erőszakol egyetlen utat, sokféle megoldás lehetőségét csillantja fel. Sokszor sugallja, hogy más megoldás is van, így ösztökél önálló és alkotó pedagógiai munkára. A sok érték közül talán ez a mű legnagyobb értéke.

A 3. osztály tantárgyai közül a gyakorlati foglalkozás, ének-zene és a környezetismeret kézikönyve önálló kiadványként már korábban megjelent, ezért e kötet az olvasás, írás, fogalmazás, nyelvtan-helyesírás, számtan-mértan, rajz és a testnevelés anyagát dolgozza fel.

Az általános iskola alsó osztályaiban többek között nagy gondot kell fordítani a jártasságok, készségek fejlesztésére, a különféle átmenetek (óvoda és I. osztály, 4. és 5. osztály között) zavartalan megoldására. Az általános iskola egészére vonatkozó és az említett feladatok jó megoldása tudatos és színvonalas pedagógiai tevékenységet kíván. Ehhez nyújt nagyon jó segítséget a kézikönyv. A nevelési, didaktikai és módszertani elveket gyakorlati alkalmazásukban mutatja be. Az ilyen ötvözet nem csupán egyes órák megvalósításában gyújt segítséget, hanem az elvek széleskörű alkalmazásához is.

Nagyon hasznos és célszerű a kézikönyv szerkezete. Valamennyi tárgy bevezetőjében az oktatás-nevelés-képzés tantárgyi feladatrendszereinek és követelményeinek kibontását közli. Segítséget ad a közelebbi és távolabbi felkészüléshez, a tanmenetkészítéshez, az órára való felkészüléshez, szemléltetőeszközök készítéséhez, az adott szakaszban legfontosabb nevelési és oktatási feladatokhoz. Majd a tárgykörök (kisebb témákra bontva) menetében hasznos,

gondolatébresztő, sok útmutatást ad a feldolgozáshoz. Közben egyszerű, szemléletes rajzokat ad. Az év végi feladatokat világosan részletesen taglalja.

A kézikönyv végén a 3. osztállyal kapcsolatos, leglényegesebb megjelent cikkeket, munkákat sorolja fel, úgy, hogy hozzáférhetővé tegye a pontos megjelöléssel egészen egyszerűvé teszi. A kézikönyv kezelését egy praktikus tárgymutató teszi könnyűvé.

A kézikönyv nagy mértékben hozzájárul a 3. osztályban folyó pedagógiai munka színvonalának, tudatosságának elemzéséhez.

Az értékes munkát Tihanyi Andor főszerkesztő vezetésével Kiss Jenőné szerkesztette.

Az olvasási részt Csonka Vilmos, Faragó László, Pováczsai László;

az írást dr. Hunyadi Zoltán, Pálfi Dezsőné, a fogalmazást Kocsis Edit, Makoldi Mihályné, Pirisi Jánosné;

A nyelvtan-helyesírást Réczey Miklósné, Varga Gyula;

a számtan-mértant Csáki Imre, Papp Józsefné, Vinnai Józsefné;

a rajzot Aradi Jenő, Rátonyi Lajosné; a testnevelést Lévy Pálné, Szijj Zoltán írta.

A bírálatot Farkas György, Kovács Sándorné, Kóhalmi Jánosné, dr. Rózsa Béláné, Tiboldi Tibor, Visi Györgyné végezte.

Tankönyvkiadó, Budapest 1966. 543 oldal és 16, többségében színes tábla.

Gaál Géza

DOKUMENTUMOK A MAGYAR NEVELÉS TÖRTÉNETÉBŐL 1100—1849.

Szerkesztette, magyarázatokkal és jegyzetekkel ellátta: *Ravasz János*.

A 35 ívnyi terjedelmet meghaladó dokumentumgyűjtemény hosszú idő óta nyomasztóan ható hiányosságot pótol. Sajnos hazai neveléstörténelmünk írásos emlékeinek kiadására ritkán került sor. Az oktatási célokat szolgáló személyvények kisebb gyűjteménye is csupán kis körre kiterjedő kezdeményezés maradt. A kezünkben levő kiadvány legalapvetőbb hibája, hogy mindössze 1000 példányban jelent meg, ami miatt a könyv ismét nem válhat valamennyi pedagógusképző intézmény hallgatóinak segédkönyvévé.

A szerző a dokumentumok gazdag anyagából szerencsés kézzel válogat. Arra törekszik, hogy a legjellemzőbb írásos emlékek mindegyike szerepeljen a gyűjteményben, amelyek saját korukra nézve tájékoztatást nyújthatnak. A személyvények terjedelmének mértéktartása hasonlóan dicséretre méltó. Ez a megállapítás elsősorban a pedagógusjelöltek szempontjából szükséges, azonban a neveléstudományi tárgyak előadói számára is elegendőek a legfontosabb dokumentumok bemutatása céljára. Az

önálló tanulmányokból, vagy eredeti forrásmunkákból részletesebben ismert anyag (például Apáczai, Tessedik munkája) nem kívánkozik ebbe a szemlélyves gyűjteménybe nagyobb terjedelemben.

Ravasz János időrendi csoportosításban állítja össze az anyagot és az ismert periódusfelosztás szerint 5 fejezetbe tagolja azt. Természetes, hogy a legnagyobb teret az 1790—1848. közötti időszak emlékeinek juttatja. A félszáznál több szemlélyves a magyar köznevelés fejlődésének olyan vezérvonalát adja, amely a művelődéspolitikai egyes kérdéseinek szoros összefüggését is közvetlenül szemlélteti.

Az egyes szemlélyvekhez a szerkesztő általában nem fűz megjegyzéseket. Egy-egy esetben rövid bevezetőt ír ugyan, de ilyenkor is csak a legszükségesebb tudnivalókra szorítkozik. A szöveg eredetére, a korba való beillesztéshez szükséges adatokra nyújt tájékoztatást. Egyébként a szemlélyvesek spontán hatását engedi érvényesülni. Annál nagyobb gonddal igyekszik segítséget nyújtani ott, ahol a szöveg megértéséhez ezt indokoltnak látja. A sűrűn alkalmazott lábjegyzetek a szerkesztő igen értékes munkáját tükrözik, amelyek lényegesen nagyobb segítséget jelentenek az olvasó számára, mintha részletező magyarázatokat alkalmazott volna. (Tankönyvkiadó, 1966.)

Dr. Zentai Károly

A. A. PERMJAKOV: *Nevelési lehetőségek a tanulók kollektív munkájában* (Fordította: Dr. Kövesdi Dénes.)

Permjakov sajátos és hálás feladatra vállalkozott. Következésképpen és rendszeresen gyűjtötte a tanulók kollektív munkájának mélyebb elemzéséhez szükséges adatokat. A nevelők egész sora segítette ezt a nagy körültekintést igénylő kutatást.

A szerző abból a szemlélyvekből indul ki, hogy a közös feladat megoldásáért végzett kollektív munka a szocialista nevelésnek természetes területe. Éppen ezért megérdemli a figyelmet.

A tanulók az iskolában, az iskolai tevékenység számos alkalmai közben, az üttörő foglalkozásokon, a táborban és kirándulásokon olyan közös munkát végeznek, amelyeknél az együttműködés különböző fokú. A sokrétű megfigyelés alapján határozottan kirajzolódott az a kép, hogy a közös célokért vállalt feladatok egyéni megoldása közben az egyéni érdekek teljesen elmosódnak és helyükbe lép a munkalendület igazi erőforrásaként a kollektív érdek. A szerző joggal tekinti igazoltnak, hogy nem az együtt végzett munka teremti meg a kollektív szellemet, hanem az a közös tevékenység, amelynél a munkacsoport tagjainak teljesítményétől, pontos, lelkiismeretes munkájától, vagy figyelmetlenségétől, tünyságától az

egész közösség munkájának sikere vagy siker-
telensége függ.

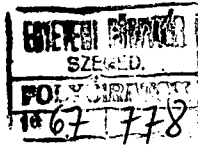
Helyes az a felismerés, hogy a kollektív fel-
adatmegoldások — ideértve mind a fizikai,
mind a szelemi munkát —, fokozatosan, szinte
természetszerűen alakítják a közös munkában
részvevők kollektív felelősségérzését. Jó meg-
figyelési alkalmakat biztosított minden szalag-
rendszerű munka, ahol az egyén teljesítményé-
ben mutatkozó legcsekélyebb lemaradást azonnal
megérzi a teljes kollektíva.

A közös munkában nagy szerepet játszik a
helyes munkaszervezés. A fokozatosan emel-
kedő színvonalú szervezés különösen fontos
minden olyan közös tevékenységnél, amelynél

a munkában résztvevők különböző feladatokat
látanak el, de a munkasikert csak valamennyi
tag jó teljesítménye biztosíthatja.

Igen lényeges, hogy a közös munka egyes
fázisai között a nevelő elemezze a csoport
munkáját és az értékelésnél a pozitívumok ki-
emelése mellett gondoskodjék a kollektív siker
gátló körülmények kirekesztéséről. Így a tanu-
lók is lassan megszokják a közös munka szerve-
zésének, tervezésének és lebonyolításának leg-
helyesebb módját, és közben tudatosan jut-
tatják érvényre a kollektív szempontokat.
(Tankönyvkiadó, Bp. 1964.)

Dr. Zentai Károly

IGEN TISZTELT ELŐFIZETŐNK!

Olvasóink hozzánk eljutott véleményei, az iskolák felügyeleti szervei-
nek megnyilatkozásai azt igazolják, hogy lapunknak sikerült a jó
kapcsolatokat Kartársainkkal megteremteni. Szerkesztőségünk ezen
az úton is megköszöni a lapunk iránt megnyilvánuló és állandóan
fokozódó bizalmat, valamint azt, hogy Kartársaink az előfizetési dí-
jak beküldésével segítették munkánk pénzügyi fedezetének megte-
remtését.

Előfizetőink közül azokat, akik még nem küldték be az 1966. évi
előfizetési díjat, arra kérjük, hogy a borító 2. oldalán megadott
címrre és csekk számlára fizessék be azt.

Igen tisztelt Előfizetőnk! Mivel előfizetőink taborának megnöve-
kedése lehetővé teszi, az 1967. évben lapunk tovább szélesíti prog-
ramját, és változatlan előfizetési díj mellett bővíti terjedelmét. Ed-
digi gyakorlatunkhoz híven lapunk 1967. évi számait is küldjük, ab-
ban a reményben, hogy Kartársunkat továbbra előfizetőink táborá-
hoz tartozónak tekinthetjük.

A SZERKESZTŐSÉG